

प्रारम्भिक साक्षरता तथा गणितीय सिप

खण्ड-क अध्ययन सामग्री

प्रारम्भिक साक्षरता तथा गणितीय सिप के हो ?

घर र विद्यालयमा बालबालिकाको शारीरिक, संवेगात्मक, बौद्धिक, सामाजिक, सांस्कृतिक पक्षको विकास (सर्वाङ्गीण विकास) हुन्छ । प्रारम्भिक साक्षरता तथा गणितीय ज्ञान/सिप पनि बौद्धिक विकासअन्तर्गतको एउटा पक्ष हो । विद्यालय शिक्षाका लागि उनीहरूले सञ्चार गर्न, किताब बारे भन्न, ध्वनि र अक्षरको सम्बन्ध बुझ्न, वस्तु, मान्छे, जीव आदि गन्न, छुट्याउन, समय, दिशा, दूरी, आकार आदि बुझ्नुका साथै केरकार वा लेख्ने क्षमता आवश्यक हुन्छ । प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय सिपको विकास कुनै आकस्मिक घटना नभई यो बालबालिकाको उमेर र परिपक्वतासँगै क्रमिक रूपमा अगाडि बढ्ने विकासात्मक चरण (Developmental Progression) हो । बालबालिकाले भाषा र गणितका अमूर्त सङ्केतहरू (जस्तै: अक्षर वा अङ्क) चिन्नु अगाडि ठोस वस्तुहरू र आवाजको माध्यमबाट संसार बुझिरहेका हुन्छन्, जसलाई प्रसिद्ध मनोवैज्ञानिक जीन पियाजेले ‘ठोस-देखि-अमूर्तको सिद्धान्त’ (Concrete to Abstract) भनेका छन् ।

बालबालिकाले सिधै सङ्केत वा लिपि (जस्तै: “१” वा “क”) बुझ्न सक्दैनन् । उनीहरूले पहिले ठोस वस्तु (Concrete) छामेर, त्यसपछि चित्र (Pictorial) हेरेर र अन्त्यमा मात्र अमूर्त सङ्केत (Abstract Symbols) बुझ्छन् ।

- **प्रारम्भिक साक्षरता** भन्नाले दैनिक गतिविधिका लागि सञ्चार गर्न आवश्यक सिप, जस्तै- सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ तथा “पढ्नका लागि सिक्ने” सिपहरूको समष्टिगत सक्षमतालाई बुझिन्छ । अर्को शब्दमा साक्षरता भन्नाले पढ्नु, मौखिक तथा साङ्केतिक सञ्चारहरू बुझ्नु, बोल्नु, छाप्रा र अन्य डिजिटल भाषा, सञ्चारसमेत बुझ्ने र अभिव्यक्तिको दक्षता हो (French, 2013) । यसका पाँच तत्वमा सुनाइ र बोलाइ सिप, ध्वनि र शब्दको सचेतना, छाप्रा र सङ्केतको सचेतना, किताबको ज्ञान र अक्षरको ज्ञान पर्छ ।

प्रारम्भिक साक्षरता सिपका पञ्च तत्त्व

प्रारम्भिक गणितका आधारभूत पञ्च तत्त्व

- **प्रारम्भिक गणितीय सिप** भन्नाले वस्तु, जीव, व्यक्ति, अङ्क, सङ्ख्या, समय, आकार, स्थान, नापतौल आदिबारे आधारभूत ज्ञान/सिप भन्ने बुझिन्छ। प्रारम्भिक गणित सिकाइ प्रारम्भिक उमेरमा विशेष गरी भाषा विकास सँगसँगै हुने गर्दछ। हाम्रो दिनचर्या गणितमय नै हुन्छ। यही दिनचर्याका अवसरले बालबालिकामा गणितसम्बन्धी सिकाइ अवधारणाहरू स्पष्ट हुने गर्दछ। बालबालिकाले उमेर र विकास अवस्थाअनुसार सङ्ख्या गन्ने, नाप्ने तथा तुलना गर्ने, आकार र प्रकारको आधारमा बयान गर्ने, बताउने (धेरै, थोरै, ठुला, साना), वस्तु, सङ्ख्या र गन्ती बिचको सम्बन्ध र वस्तु, अङ्क, आकारको स्थान र ढाँचा, ज्यामितीय आकारसम्बन्धी ज्ञान/सिप बुझ्नु आवश्यक हुन्छ। यसका पाँच तत्त्वमा अङ्क र गणना, मिलाउने छुट्याउने र वर्गीकरण, नापतौल र तुलना, ज्यामितीय आकारको अवधारणा र ढाँचाको ज्ञान पर्छ।

बालबालिकाको सर्वाङ्गीण वृद्धि र विकास, भाषा र गणितीय अवधारणाको सिकाइ विद्यालय शिक्षा सुरु हुनु अगावै हुन्छ। यसर्थ उनीहरू शारीरिक, बौद्धिक, सामाजिक तथा संवेगात्मक रूपमा स्वस्थ, सक्षम, सचेत र सिपालु हुने हुनाले भावी शिक्षामा उपलब्धि हासिल गर्न सक्षम हुन्छन्। बालबालिकाले अनुभव र अन्तरक्रियाबाट सिक्किरहेका हुन्छन्। अभिभावकले दैनिक क्रियाकलाप तथा अन्तरक्रियामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितको पक्षलाई ध्यान पुऱ्याएमा बालबालिकाको भाषिक र गणितीय सिपको विकासमा टेवा पुग्दछ।

प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय सिपको महत्त्व

प्रारम्भिक बाल्यावस्थामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय अवधारणाको विकास बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा नै जोडिएर आएको हुन्छ। अभिभावकले यसलाई बुझेर दैनिक गर्ने क्रियाकलापमा केही परिमार्जन वा यही विषयलाई जोडेर कुराकानी गर्ने, वरिपरि भएका सामानहरूलाई क्रियाकलापमा जोड्ने गर्नाले, भावी जीवनको पढाइ लेखाइमा सहयोग पुग्छ। किताब हेर्ने, पढेजस्तो गर्ने र चित्र अवलोकन गर्ने क्रममा बालबालिकाले थाहै नपाई पढ्न सिक्छन्। यसैलाई निरन्तरता दिदै जाँदा पुस्तक पढ्ने बानीको विकास हुन्छ। बालबालिकाले विभिन्न अवधारणा र तर्कहरू सजिलै बुझ्छन्।

सतर्कता

प्रारम्भिक बाल्यावस्थामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय अवधारणा दिनु भनेको अक्षरहरू लेखाउने र कण्ठ गराउने होइन । धेरै अभिभावकहरूले पूर्वपढाइ तथा लेखाइबारे स्पष्ट बुझाइ नहुँदा बालबालिकालाई उमेर र आवश्यकताभन्दा धेरै पढाएको पाइन्छ । तर बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षा (नेपालको हकमा कक्षा १) अगावै सिधै औपचारिक रूपमा पढ्न र लेख्न सिकाउनु उचित मानिदैन (युनेस्को २०११) । कर गरेर, जबरजस्ती बालबालिकालाई पढ्न र लेख्न लगाईयो भने उनीहरूको पढ्ने र लेख्ने चाहना घटेर जान सक्छ । बालबालिका तयार नभइकन उनीहरूलाई पढ्न र लेख्न सिकाउन थालियो भने त्यसमा उनीहरूको रुचि हराउँदै जान्छ । बालबालिकाको सिकाइमा बाधा हुने सम्भावना प्रबल हुन्छ ।

प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय सिपमा अभिभावकको भूमिका

- घरेलु क्रियाकलापहरू जस्तै खाना बनाउने, खाने, पानी थाप्ने, अन्न केलाउने, घाँस दाउरा गर्ने, मेला जाने, चाडपर्व आदि समयमा बालबालिकासँग (कतिओटा, कति धेरै वा थोरै कुन पहिला र पछि, नाम के हो, नामको पहिलो अक्षर के हो ?) जस्ता विषयमा कुराकानी गरेर बताउनुपर्दछ ।
- वरिपरिका वस्तु, जनावर, चराचुरुङ्गी देखाएर नाम, नामको पहिलो अक्षर के हो कुन ठुलो र सानो कतिओटा चरा जनावर वा वस्तुहरू थिए जस्ता कुरा सिकाउनुपर्दछ ।
- स्थानीय कथा भन्ने चलनलाई निरन्तरता दिदै बालबालिकाले बनाएको चित्रका बारेमा कथा सुनाउनु तथा भन्न लगाउनुपर्दछ । हरेक दिन एउटा निश्चित समयमा विशेष गरी सुत्नुअगाडि आफ्ना बालबालिकालाई किताब पढेर सुनाउने गर्नुपर्दछ ।

- पत्रपत्रिकाबाट चित्रहरू काटेर वा आफैले चित्र कोरेर चित्रकथाको किताब बनाउनुपर्दछ । बालबालिकालाई चित्रहरू जोडेर कथा बनाउन लगाउने, पढेर सुनाउने, बुझेको बताउन लगाउनुपर्छ । चित्रमा भएका सामग्रीहरू कतिओटा रहेछन्, कुन ठुलो सानो रहेछ, नाम के के र कुन अक्षरबाट रहेछ जस्ता कुराकानी गर्नुपर्छ ।
- घरमा भएका सामग्रीहरू जस्तै थाल, अम्बरा, कसौडी, ताप्के, चम्चा, गिलास आदिको नाम भन्न गन्न, समूह छुट्याउन र तौल गर्न लगाउनुपर्दछ ।
- वरिपरिका सामग्रीको ज्यामितीय आकार, जस्तै गोलो, चारकुने, त्रिकोणको देखाइ आफ्नो वरिपरि समान आकार खोज्ने खेल खेल्नुपर्छ ।
- सिधै सिसाकलम समातेर अक्षर कोर्नुअघि औँलाका मांसपेशीहरू बलियो हुनुपर्छ । यसका लागि घरमै अन्न केलाउने, पीठो मुछ्ने, लुगा सुकाउने क्लिप खेलाउने, माटोका डल्ला बनाउने जस्ता क्रियाकलापले सूक्ष्म अङ्ग सञ्चालनको विकास गर्छ, जसले लेखनलाई सहज बनाउँछ ।

जान्नैपर्ने तथ्यहरू

- **प्रारम्भिक साक्षरता** भन्नाले दैनिक गतिविधिका लागि सञ्चार गर्न आवश्यक सिप, जस्तै- सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ तथा “पढ्नका लागि सिक्ने” सिपहरूको समष्टिगत सक्षमतालाई बुझिन्छ ।
- **प्रारम्भिक गणितीय सिप** भन्नाले वस्तु, जीव, व्यक्ति, अङ्क, सङ्ख्या, समय, आकार, स्थान, नापतौल आदिबारे आधारभूत ज्ञान/सिप भन्ने बुझिन्छ ।
- बालबालिकाले अनुभव र अन्तरक्रियाबाट सिक्किरहेका हुन्छन् । अभिभावकले दैनिक क्रियाकलाप तथा अन्तरक्रियामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितको पक्षलाई ध्यान पुऱ्याएमा बालबालिकाको भाषिक र गणितीय सिपको विकासमा टेवा पुग्दछ ।
- प्रारम्भिक बाल्यावस्थामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय अवधारणा दिनु भनेको अक्षरहरू लेखाउने र कण्ठ गराउने होइन । बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षा (नेपालको हकमा कक्षा १) अगावै सिधै औपचारिक रूपमा पढ्न र लेख्न सिकाउनु उचित मानिदैन । बालबालिका तयार नभइकन उनीहरूलाई पढ्न र लेख्न सिकाउन थालियो भने त्यसमा उनीहरूको रुचि हराउँदै जान्छ ।
- प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय सिप विकासका लागि अभिभावकले घर वरिपरिका वस्तु तथा व्यक्ति चिनाउने, घरका विभिन्न काममा बालबालिकालाई संलग्न गराउँदै कुराकानी गर्नुपर्दछ । बालबालिकालाई निश्चित समय विशेष गरी सुत्नुअगाडि चित्रकथा पढेर सुनाउने वा कथा भनिदिनुपर्छ ।

खण्ड-ख सहजीकरण निर्देशिका

उद्देश्य: सहभागीले बालबालिकाका लागि प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय क्रियाकलापहरू घरमै गराउन सक्नेछन्।

सहजकर्ताले अगाडिको पाठमा के सिकेका थियौं, र सो ज्ञान सिपले आफू र घर परिवारमा के के परिवर्तन गर्नुभयो भनी पुनरावलोकन गर्नुहोस्।

स स्थानीय ज्ञान तथा सकारात्मक चलन

सहजकर्ताले आजको विषयको छोटो परिचय दिएपछि अभिभावकहरूसँग निम्नानुसार प्रश्न गरी छलफल गर्नुहोस्। अभिभावकका उत्तरहरूलाई सकारात्मक तरिकाले स्वीकार गर्नुहोस्। सहभागीले बोलेपछि ताली बजाउने, आँखा जुधाएर, हँसिलो मुख लगाएर उनीहरूको बोलीलाई सही थाप्ने गर्नुहोस्। साथै छलफलमा आफूले जानेका स्थानीय कुराहरू पनि थप्दै जानुहोस्।

हाम्रो समुदायका बालबालिकालाई कक्षा १ मा भर्ना गर्नुपूर्व के कसरी लेखपढ र गणितसम्बन्धी कुरा सिकाइन्छ ?

स समस्याको विश्लेषण

क्रियाकलाप

सहभागीलाई छोटकरीमा बालबालिकाले सिक्नुपर्ने प्रारम्भिक साक्षरता तथा गणितीय सिप तथा त्यसका पञ्चतत्त्वका बारे बुझाउनुहोस्। अब सहभागीलाई चारओटा समूहमा बाँड्नुहोस्। दुईओटा समूहलाई घरेलु कामकाजमा बालबालिकालाई संलग्न गराइ, बालबालिकालाई कसरी प्रारम्भिक साक्षरता सिकाउन सकिन्छ ? छलफल गराउनुहोस्। अर्को दुईओटा समूहलाई घर वा वरिपरि पाइने गेडागुडी, पात, ढुङ्गा जस्ता सामग्रीबाट कसरी प्रारम्भिक गणितीय सिप सिकाउन सकिन्छ ? छलफल गराउनुहोस्। सहजकर्ताले अध्ययन सामग्रीको आधारमा समूहहरूलाई सहयोग गरिदिनुहोस्। छलफलपछि समूहगत रूपमा छलफल गरी प्रस्तुति गर्न दिनुहोस्।

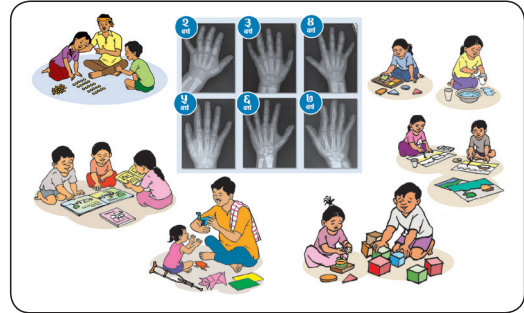
स सन्देश

सहजकर्ताले “आज हाम्रो नानी/बाबुले के भनिरहेका छन् ? सुन्नुहोस् त” भनेर सबैलाई शान्त हुन अनुरोध गर्नुहोस्। बालसन्देशलाई सबैले सुन्ने गरी पढ्नुहोस् वा पढ्न सक्ने अभिभावकलाई पढ्न दिनुहोस् :

बालसन्देश: घरमै विभिन्न कुरा गरेर मैले मेरो भाषा र गणित राम्रो बनाउन सक्छु ।

सहभागीहरूलाई भएका कार्डको सङ्ख्या (कम्तीमा ३ समूह)अनुसार समूह विभाजन गरेर चित्र अवलोकन गराउनुहोस् र चित्रमा “के के देख्नुभयो ?” ककसले के के गरिरहेका होलान् ?” छलफल गरी भन्न लगाउनुहोस् ।

माथिका छलफलमा छुटेका र सहजकर्ताले अध्ययन सामग्रीमा भएको प्रारम्भिक साक्षरता तथा गणितीय सिपका विषयमा सहभागीलाई थप स्पष्ट बनाउनुहोस् । आवश्यक परे स्थानीय भाषामा पनि बताउनुहोस् । अभिभावकलाई आफूले जानेका कुराहरू राख्न प्राथमिकता दिनुहोस् ।

यो चरणको अन्तमा निम्न मुख्य सन्देश पढेर सुनाउनुहोस् :

- प्रारम्भिक साक्षरता भन्नाले दैनिक गतिविधिका लागि सञ्चार गर्न आवश्यक सिप, जस्तै- सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ तथा “पढ्नका लागि सिक्ने” सिपहरूको समष्टिगत सक्षमतालाई बुझिन्छ ।
- प्रारम्भिक गणितीय सिप भन्नाले वस्तु, जीव, व्यक्ति, अङ्क, सङ्ख्या, समय, आकार, स्थान, नापतौल आदिवारे आधारभूत ज्ञान/सिप भन्ने बुझिन्छ ।
- बालबालिकाले अनुभव र अन्तरक्रियाबाट सिक्किरहेका हुन्छन् । अभिभावकले दैनिक क्रियाकलाप तथा अन्तरक्रियामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितको पक्षलाई ध्यान पुऱ्याएमा बालबालिकाको भाषिक र गणितीय सिपको विकासमा टेवा पुग्दछ ।
- प्रारम्भिक बाल्यावस्थामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय अवधारणा दिनु भनेको अक्षरहरू लेखाउने र कण्ठ गराउने होइन । बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षा (नेपालको हकमा कक्षा १) अगावै सिधै औपचारिक रूपमा पढ्न र लेख्न सिकाउनु उचित मानिँदैन । बालबालिका तयार नभइकन उनीहरूलाई पढ्न र लेख्न सिकाउन थालियो भने त्यसमा उनीहरूको रुचि हराउँदै जान्छ ।

- प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय सिप विकासका लागि अभिभावकले घर वरिपरिका वस्तु तथा व्यक्ति चिनाउने, घरका विभिन्न काममा बालबालिकालाई संलग्न गराउँदै कुराकानी गर्नुपर्दछ । बालबालिकालाई निश्चित समय विशेष गरी सुत्नुअगाडि चित्रकथा पढेर सुनाउने वा कथा भनिदिनुपर्छ ।

स सङ्कल्प

अभिभावकलाई आज सिकेका सिपहरू कसरी प्रयोगमा ल्याउनुहुन्छ सोध्नुहोस् । निम्न उदाहरणहरूआफूले पढेर अभिभावकलाई सुनाउनुहोस् र यी कुरामा उहाँहरूको सहमति पनि लिनुहोस् ।

- म आजैदेखि बालबालिकासँग घरेलु क्रियाकलापमा कुराकानी गर्दै भाषा र गणित सिकाउँछु ।
- म आजैदेखि बालबालिकालाई वरिपरि पाइने वस्तुहरूको नाप तौल र आकारहरू नाप्न र अन्दाज गर्न लगाउँछु ।
- म आजैदेखि सबैलाई लेखपढ भन्दा पनि सिकाइको अवधारणाको महत्त्व बताउँछु ।

स समीक्षा

अभिभावकलाई गोलो घेरामा राख्नुहोस् । बिचमा अभिभावकहरूबाट चार पाँचओटा सामान (जस्तै : चुरा, घडी, टोपी आदि) लिएर राख्नुहोस् । अब जजसको सामान हो, उसैलाई टिप्न लगाउनुहोस् । सामान टिप्दा ती सामानको प्रयोगबाट उहाँले कसरी बालबालिकालाई प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय ज्ञान दिनुहुन्छ होला बताउन लगाउनुहोस् । यसैगरी सबैले बताएपछि ताली बजाएर सत्रको समापन गर्नुहोस् ।

घरमै विभिन्न कुरा गरेर मैले मेरो भाषा र गणित राम्रो बनाउन सक्छु ।

२
बर्ष

३
बर्ष

४
बर्ष

५
बर्ष

६
बर्ष

७
बर्ष

(३०) प्रारम्भिक साक्षरता तथा गणितीय सिप

उद्देश्य: सहभागीले बालबालिकाका लागि प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय क्रियाकलापहरू घरमै गराउन सक्नेछन्।

स स्थानीय ज्ञान तथा सकारात्मक चलन

अभिभावकहरूसँग निम्न प्रश्नअनुसार छलफल गर्नुहोस् :

हाम्रो समुदायका बालबालिकालाई कक्षा १ मा भर्ना गर्नुपूर्व के कसरी लेखपठ र गणितसम्बन्धी कुरा सिकाइन्छ ?

स समस्या विश्लेषण

क्रियाकलाप

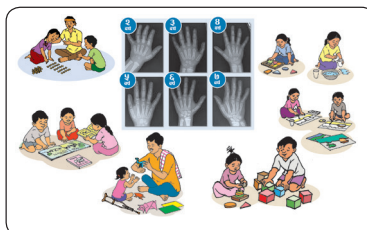
सहभागीलाई छोटकरीमा बालबालिकाले सिक्नुपर्ने प्रारम्भिक साक्षरता तथा गणितीय सिप तथा त्यसका पञ्चतत्त्वका बारे बुझाउनुहोस्। अब, सहभागीलाई चारओटा समूहमा बाँड्नुहोस्। दुईओटा समूहलाई घरेलु कामकाजमा बालबालिकालाई संलग्न गराइ, बालबालिकालाई कसरी प्रारम्भिक साक्षरता सिकाउन सकिन्छ ? छलफल गराउनुहोस्। अर्को दुईओटा समूहलाई घर वा वरिपरि पाइने गेडागुडी, पात, ढुङ्गा जस्ता सामग्रीबाट कसरी प्रारम्भिक गणितीय सिप सिकाउन सकिन्छ ? छलफल गराउनुहोस्।

स सन्देश

माथिका छलफलमा छुटेका र सहजकर्ताले अध्ययन सामग्रीमा भएको प्रारम्भिक साक्षरता तथा गणितीय सिपबारे सहभागीहरूलाई थप स्पष्ट गरिदिनुहोस्।

यसपछि सहभागीहरूलाई चित्रकार्ड अवलोकन गराउनुहोस् र चित्रमा “के के देख्नु भयो ?” भन्ने लगाउनुहोस् र छलफल गर्नुहोस्।

निम्न मुख्य सन्देशहरू पढेर सुनाउनुहोस् :

- प्रारम्भिक साक्षरता भन्नाले दैनिक गतिविधिका लागि सञ्चार गर्न आवश्यक सिप, जस्तै- सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ तथा “पढ्नका लागि सिक्ने” सिपहरूको समष्टिगत सक्षमतालाई बुझिन्छ।
- प्रारम्भिक गणितीय सिप भन्नाले वस्तु, जीव, व्यक्ति, अङ्क, सङ्ख्या, समय, आकार, स्थान, नापतौल आदिबारे आधारभूत ज्ञान/सिप भन्ने बुझिन्छ।
- बालबालिकाले अनुभव र अन्तरक्रियाबाट सिक्किरहेका हुन्छन्। अभिभावकले दैनिक क्रियाकलाप तथा अन्तरक्रियामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितको पक्षलाई ध्यान पुऱ्याएमा बालबालिकाको भाषिक र गणितीय सिपको विकासमा टेवा पुग्दछ।
- प्रारम्भिक बाल्यावस्थामा प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय अवधारणा दिनु भनेको अक्षरहरू लेखाउने र कण्ठ गराउने होइन। बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षा (नेपालको हकमा कक्षा १) अगावै सिधै औपचारिक रूपमा पढ्न र लेख्न सिकाउनु उचित मानिँदैन। बालबालिका तयार नभइकन उनीहरूलाई पढ्न र लेख्न सिकाउन थालियो भने त्यसमा उनीहरूको रुचि हराउँदै जान्छ।
- प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय सिप विकासका लागि अभिभावकले घर वरिपरिका वस्तु तथा व्यक्ति चिनाउने, घरका विभिन्न काममा बालबालिकालाई संलग्न गराउँदै कुराकानी गर्नुपर्दछ। बालबालिकालाई निश्चित समय विशेष गरी सुत्नु अगाडि चित्रकथा पढेर सुनाउने वा कथा भनिदिनुपर्छ।

स सङ्कल्प

अभिभावकलाई आज सिकेका सिपहरू कसरी प्रयोगमा ल्याउनुहुन्छ सोध्नुहोस्।

स समीक्षा

अभिभावकलाई गोलो घेरामा राख्नुहोस्। बिचमा अभिभावकहरूबाट चार पाँचओटा सामान लिएर राख्नुहोस्। अब जजसको सामान हो उसले सो सामानबाट कसरी बालबालिकालाई प्रारम्भिक साक्षरता र गणितीय ज्ञान दिन सकिन्छ बताउन लगाउनुहोस्।